

Maria Lohela, Eduskunnan puhemies

Arvoisat maailmankongressin osallistajat

minun ei tarvitse matkustaa kauas ymmärtääkseni, kuinka suomalais-ugrilainen kulttuuri yhdistää meitä kaikkia. Asun Turussa, Varissuo-nimisessä lähiössä. Kotiseutuni nimi on vanhaa suomalais-ugrilaista sanastoa. Varis on vepsän kielessä variš, vironkielessä vares. Suo on lyydin kielessä suo, vatjan kielessä soo.

Näistä pienistä sanoista avautuu suuria merkityksiä. Juuri eläimiin, luontoon ja metsään liittyvät sanat ovat samankaltaisia kaikilla sukulaiskielillämme. Luulen, että jokainen meistä tuntee metsän samalla tavalla kuin kansalliskirjailijamme Aleksis Kivi, joka vuonna 1870 kirjoitti seuraavasti:

”Kuuluu metsästä hiljainen kohina. Teeri illastaa koivussa, tilhiparvi punoittavassa pihlajassa. Harakka kantelee varpuja pesänsä peitteeksi.”

Jos Aleksis Kivi kirjoittaisi tänä päivänä, hän ei ehkä enää kuulisi metsästä kohinaa. Laajan tutkimuksen mukaan yksittäisiä lintuja on nyt 421 miljoonaa vähemmän kuin kolmekymmentä vuotta sitten Euroopassa, saatika sitten Kiven aikana.

Nykyisin ihmiset ovat hyvin tietoisia luonnon köyhtymisestä ja eläinlajien häviämisestä. Sama kehitys kuin luonnossa on kuitenkin tapahtumassa myös kulttuurissa. Kulttuurit köyhtyvät, elintapojen diversiteetti katoaa, kieliä kuolee sukupuuttoon. On ennakoitu, että puolet maailman 7000 kielestä kuolee sukupuuttoon tämän vuosisadan aikana. Tämä tarkoittaa, että kielet häviävät jopa nopeammin kuin lintu- tai kalalajit.

Syyt kielten katoamiseen ovat moninaiset. Kielen käyttäjiä on ehkä liian pieni joukko, ehkä kielen käyttämistä rajoitetaan poliittisista syistä, ehkä valtakielen asema vain on liian vahva. Nykyisin puhutaan jopa kielten digitaalisesta sukupuutosta. Digitaalinen kieliteknologia on suurimmalta osin englanninkielistä, pienempiä kielialueita tuetaan vain puutteellisesti. Suomea ja uncaria esimerkiksi pidetään uhanalaisina digitaalisina kielinä.

Mikään historiassa ei kuitenkaan ole väistämätöntä. Suomen kieli esimerkiksi on kieli, jonka 1800-luvun puolivälissä ennustettiin kuolevan sukupuuttoon. Vuoden 1863 kieliasetuksesta kuitenkin alkoi kehitys, joka kahdessakymmenessä vuodessa muutti suomen kielen puhutusta kansankielestä hallinnon, koulutuksen ja sivistyksen kieleksi. Kielen vahvistumiseen vaikuttivat myös Aleksis Kiven kaltaiset kirjailijat, jotka alkoivat kirjoittaa suomeksi. Yllä lainasin kohtaa Seitsemästä veljeksestä, jota voidaan pitää ensimmäisenä suomenkielisenä romaanina. Nykyisin maassamme julkaistaan vuosittain noin 1500 suomenkielistä romaania.

Ilman kansaa ei ole elävää kieltä. Kalevalan ja Kantelettaren kokoaja Elias Lönnrot sanoi, että *”se on kunkin kansan oma työ säilyttää kielensä ja epäilemättä me suomalaiset pidämme parhaan huolen siitä, että koetamme käyttää kieltämme kaiken tiedon selittämiseksi.”*

Tunnen pienen piston sydämessäni kun sanon nämä Lönnrotin sanat. Emme me suomalaisetkaan aina arvosta tai ymmärrä oman kieleemme merkitystä. Kuulin juuri eräältä äidinkielenopettajalta, että tämä oli antanut oppilaille tehtäväksi kirjoittaa esseen jostakin suomenkielisestä kirjasta. Useampi oppilas oli kysynyt opettajalta: *”saako esseen kirjoittaa englanniksi?”*

Onneksi olen täällä oman suvun keskellä. Sukulaisten kesken voi avoimesti käsitellä myös omia epäonnistumisia ja virheitä. Meidän suomalaisten täytyy tunnustaa, että aina emme ole kohdelleet oikein omaa saamenkielistä vähemmistöämme. Saamenkieliset lapset ovat voineet käyttää omaa äidinkieltään koulussa vasta vuodesta 1979 lähtien. Sitä ennen saamelaiset lapset yritettiin suomalaistaa eikä heidän sallittu käyttää koulussa omaa kieltään. Nykyisin tilanne on onneksi parempi. Noin 500 oppilasta saa parhaillaan opetusta saamenkielellä peruskoulussa ja lukioissa. Myös varhaiskasvatusta annetaan saameksi. Jopa Helsingissä toimii saamenkielinen päiväkotiryhmä!

Jos omaa kieltä ei käytetä, se kuihtuu, katoaa ja kuolee. Luonnon monimuotoisuuden säilymisestä kannetaan monin tavoin huolta. Me elämme nyt parhaillaankin YK:n julistamaa Biodiversiteetin vuosikymmentä. Voimassa on myös Euroopan Unionin biodiversiteettistrategia.

Kielten ja kulttuurien diversiteetin puolesta ei valitettavasti vielä tehdä yhtä tarmokasta työtä. YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista vuodelta 2007 on tosin hyvä alku työssä pienten kansojen puolesta. Hyväksymällä tämän julistuksen Suomi tunnusti omat virheensä alkuperäiskansojen kohtelussa. Julistuksen täytäntöönpanossa on kuitenkin edelleen ongelmia, mikä rehellisesti on tunnustettava.

Hyvät kuulijat.

On selvää, että suomalais-ugrialaisten kansojen tulevaisuuteen vaikuttaa monta eri asiaa. En edes kuvittele tietäväni, millainen yhteiskunnallinen tilanne on tällä hetkellä Udmurtiassa tai Mordvassa. Toivon kuitenkin, että kokemukset Suomesta antavat uskoa tulevaisuuteen. Sukupuuttoon tuomittu kieli voi vahvistua ja muuttua viralliseksi kieleksi. Yhteiskunnan modernisaation myötä syntyy myös aivan uudenlainen arvostus vähemmistöjä kohtaan. Kielen käyttämistä ja kulttuurin harjoittamista aletaan yhä enemmän ymmärtää ihmisoikeutena, joka tulee toteuttaa myös pienten kansojen osalta. Alkuperäiskielestä ja –kulttuurista tulee tärkeä osa identiteettiä, identiteetistä tulee tärkeä osa poliittista toimintaa. Tämän seurauksena myös poliittiset päätöksentekijät alkavat ymmärtää pienten suomalais-ugrialaisten kansojen arvon ja merkityksen.

Virolainen runoilija Jaan Kaplinski on sanonut kauniisti: *”sama meri on kaikissa meissä.”* Meidän kaikkien tulee tehdä työtä sen puolesta, että tämä meri ei kuivu. Kiitos!

17.6.2016 Lahti